

# การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการ ขยะชุมชน

Communication to create participation in  
community waste management

ชัยพร เอ่งฉ้วน<sup>1</sup>

Chaiporn Engchuan

## บทคัดย่อ

การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากรูปแบบและแนวคิดการสื่อสารในกระบวนการพัฒนาแบบทางเลือกที่เน้นการกระจายอำนาจการสื่อสารไปสู่ชุมชน โดยการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงานและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อส่วนรวมในการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของสังคม

บทความนี้ผู้เขียนมีความสนใจที่จะนำเสนอความสำคัญของการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชน มุ่งเน้นการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การจัดการขยะชุมชน ประเภทของขยะชุมชน ผลกระทบของขยะชุมชนต่อสภาพสิ่งแวดล้อม และสุขภาพหลักการ 3R เป็นแนวคิดและแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อเกิดการจัดการขยะชุมชนได้อย่างถูกวิธี ลดปริมาณขยะ

---

<sup>1</sup> นักศึกษาปริญญาเอก สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

**คำสำคัญ:** การสื่อสาร, การมีส่วนร่วม, การจัดการขยะชุมชน

## Abstract

engagement communication It is a concept that arises from a pattern. and communication concepts in the alternative development paradigm that emphasizes the decentralization of communication to the community. By sharing ideas, planning, sharing decisions, working together and taking responsibility in various matters. that affects the general public in management to achieve the goals of society

In this article, the author is interested in presenting the importance of communication for participation in community waste management. Focus on engaging communication community waste management types of community waste The impact of community waste on the environment and health, the 3R principles are concepts and guidelines for practice. in order to properly manage community waste, reduce the amount of waste

**Keywords:** communication, participation, community waste management

## บทนำ

การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตมนุษย์ จำเป็นต้องใช้การติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา นอกเหนือจากปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการดำเนินชีวิต ในปัจจุบันซึ่งได้ชื่อว่าเป็นยุคโลกาภิวัตน์เป็นยุคของข้อมูลข่าวสารมีประโยชน์ทั้งในแง่บุคคล และสังคม ทำให้คนมีความรู้และโลกทัศน์ที่กว้างขวางขึ้นการสื่อสารเป็นกระบวนการที่ทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าอย่างไม่

หยุดยั้งทำให้มนุษย์สามารถสืบทอดพัฒนาเรียนรู้ และรับรู้วัฒนธรรมของตนเอง การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ สร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าแก่ชุมชนและสังคมในทุกๆด้าน

ปัญหาขยะของประเทศไทยมีควบคู่กับมนุษย์ตั้งแต่ในอดีตจวบจนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มมากขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดทุกปี ขยะมูลฝอยของเสียอันตรายจากชุมชนและมูลฝอยติดเชื้อ เกิดขึ้นประมาณ 27.35 ล้านตัน (ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 4) โดยขยะมูลฝอยจะถูกคัดแยก ณ ต้นทาง และนำกลับไปใช้ประโยชน์ จำนวน 11.93 ล้านตัน (ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 5) กำจัดอย่างถูกต้อง 11.19 ล้านตัน (เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 14) และกำจัดไม่ถูกต้องประมาณ 4.23 ล้านตัน (ลดลงจาก 2562 ร้อยละ 34) มีปัจจัยหลายสาเหตุด้วยกันเช่นขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ แม้ในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมาได้เริ่มมีการปรับทัศนคติเกี่ยวกับขยะ โดยมองว่าขยะสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินที่สามารถเพิ่มมูลค่าเป็นรายได้แก่ผู้ประกอบการค้าของเก่าประชาชนประกอบอาชีพเก็บขยะ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ประชาชนยังขาดองค์ความรู้ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับปัญหา และการจัดการขยะจึงไม่ให้ความสำคัญที่จะลดและคัดแยกขยะ ตั้งแต่ต้นทางประกอบนโยบายภาครัฐ มีการส่งเสริมและพัฒนาในหลายมิติ ดังนั้นการนำการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการบริหารและการจัดการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมจัดการขยะ จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาขยะชุมชน

การสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือสำคัญหลักในการบูรณาการการบริหารจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วและทรงพลังในการขับเคลื่อนองคาพยพต่างๆอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการการสื่อสารเข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมจะสัมฤทธิ์ผล ต้องมีการบูรณาการการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ และประชาชน โดยนำการสื่อสารมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด ระยะยาวได้

จะเห็นได้ว่า การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ

ชุมชน มีความสำคัญ และมีความจำเป็นอย่างมากกับทุกองค์กรในการบริหารจัดการกับปัญหาขยะ ใช้การจัดการการสื่อสารที่เหมาะสมจะสัมฤทธิ์ผลได้ต้องมีการบูรณาการการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ และชุมชน

### ความสำคัญของการสื่อสาร และการมีส่วนร่วม

การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต มนุษย์จำเป็นต้องติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา นอกเหนือจากปัจจัยพื้นฐานในการดำรงและดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในปัจจุบัน ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร มีประโยชน์ทั้งในแง่บุคคลและสังคม ทำให้คนมีความรู้และโลกทัศน์ที่กว้างขวางขึ้น การสื่อสารเป็นกระบวนการที่ทำให้สังคม เจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ทำให้มนุษย์สามารถสืบทอดพัฒนา เรียนรู้ รับรู้วัฒนธรรมของตนเองและสังคมได้ ในการพัฒนาประเทศ สร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าแก่ชุมชน และสังคมในทุกด้าน

แนวคิดการสื่อสารเพื่องานพัฒนาสังคมแบบการมีส่วนร่วมมีแนวคิดและสาระสำคัญดัง ปรากฏในประชุมของ องค์การยูเนสโก ณ กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย ปีค.ศ. 1977 ได้กำหนด สาระสำคัญของ แนวความคิดเรื่องการสื่อสารแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ประการ ดังนี้ (Servaes, Jacobson and White, 1996, p. 18)

1. การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง สิทธิในการเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชน รวมทั้ง สิทธิในการเลือกรับรายการหรือมีส่วนร่วมในการเข้าไปจัดทำรายการในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตน อีกทั้งต้องมีช่องทางให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นต่อรายการต่าง ๆ นอกจากนั้น กาญจนา แก้วเทพและคณะ (2543, หน้า 144) ได้กล่าวถึงการเข้าถึงสื่อ (Accessibility) ที่สามารถจำแนกได้เป็น หลายมิติ ดังนี้

- 1.1 การเข้าถึงในด้านกายภาพ (Physical Accessibility) เช่น ชาวบ้านไม่มีโอกาส ได้พบปะกับเจ้าหน้าที่ เพราะระยะทางห่างไกลหรือไม่มีโอกาสได้รับเอกสารสิ่งพิมพ์ซึ่งแจกไปไม่ถึง เป็นต้น

1.2 การเข้าถึงในด้านเศรษฐกิจ (Economic Accessibility) สื่อต้องมีค่าใช้จ่ายใน การดำเนินงาน เช่น หนังสือพิมพ์ที่จะเข้าไปถึงหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านไม่มีเงินที่จะซื้อหามาอ่านได้ เป็นต้น

1.3 การเข้าถึงทางด้านวัฒนธรรม-สังคม (Social-Culture Accessibility) ได้แก่ เครื่องกีดขวางด้านวัฒนธรรม และสังคมที่ปิดกั้นโอกาส ในการเข้าถึงประชาชนที่เห็นได้ชัดที่สุด คือ ช่องว่างทางภาษา ช่องว่างทาง วัฒนธรรม เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การที่ประชาชนสามารถ เข้าไปมีส่วนร่วม ในระบบการสื่อสารในทุกระดับ นั่นคือ ประชาชนสามารถมี ส่วนร่วมในทุกขั้นตอนทั้งในกระบวนการ การผลิตรายการ การบริหารจัดการ และการวางแผนระบบการสื่อสารต่าง ๆ ในชุมชน

3. การจัดการด้วยตนเอง (Self-Management) หมายถึง กระบวนการการตัดสินใจ ของประชาชนในชุมชนที่มีอำนาจและสิทธิในการ ตัดสินใจ ตั้งแต่เริ่มคิด กำหนดนโยบาย การวางแผน การลงทุน การกำหนด และการจัดสรรงบประมาณ เป็นต้น ซึ่งการจัดการด้วยตนเองเป็นการมีส่วนร่วม ที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใด ยูเนสโกยอมรับการจัดการด้วยตนเองว่าจะต้องกระทำ อย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนการเข้าถึงสื่อและการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร มี ความเป็นไปได้มากและสามารถทำได้ง่ายกว่า

ปาริชาต สถาปิตานนท์ (2542, หน้า 17) อธิบายว่า การสื่อสารแบบมี ส่วนร่วมว่าเป็น กระบวนการฝึกสมาชิกในสังคมเกี่ยวกับกระบวนการร่วมกัน คิด ร่วมกันฟังและเคารพในความคิดของ ผู้อื่นตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของ ตน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคม แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารกัน ตลอดจนร่วมกันค้นหาแนวทางและตัดสินใจร่วมกัน

การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคล ได้มีส่วนช่วยเหลือระหว่าง กัน ด้วยจิตใจและความดีของแต่ละบุคคลในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วม ตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อ ส่วนรวมในการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของสังคม เกี่ยวข้องกับ บุคคลในทุกระดับทุกส่วน การสื่อสารและการมีส่วนร่วม ทำให้หน่วยงาน

ภาครัฐ ประชาชนในท้องถิ่น และหน่วยงานภาคเอกชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการเพื่อการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มดำเนินงานโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้มีโอกาสร่วมรับทราบข้อมูล และแสดงความคิดเห็นอันจะทำให้โครงการนั้นๆ เกิดประโยชน์สูงสุด และส่งผลกระทบทางสังคมให้น้อยที่สุด นอกจากนี้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับชุมชน หรือระดับประเทศนั้น ถือเป็นกระบวนการที่คนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการพัฒนา วางแผนโครงการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกรู้สึกความเป็นเจ้าของและยินยอม ปฏิบัติตามได้อย่างสมัครใจ และเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาเป็นไปในแนวทางที่ สอดคล้องต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง อย่างเช่น การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม ของ กรวรรณ เวชชานุเคราะห์ และนิธิตา แสงสิงแก้ว (2555) พบว่า เมืองค์ประกอบการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของพื้นที่ชุมชนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าผู้นำทางความคิด ได้แก่ แกนนำชุมชน ทำการแพร่กระจายนวัตกรรม ผ่านสื่อต่างๆ ได้แก่ สื่อบุคคล, สื่อการประชุม, เสียงตามสาย และสื่อกิจกรรม ไปยังชาวบ้านในชุมชนคลองโคน จนเกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมภายในชุมชน และเมื่อชาวบ้านส่วนใหญ่ยอมรับนวัตกรรมแล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดผลสำเร็จ จึงมีการชักชวนผู้อื่นหรือการบอกกันปากต่อปาก ทำให้ชาวบ้านที่ยังไม่ยอมรับนวัตกรรมหรือลังเลเกิดความมั่นใจในนวัตกรรมมากขึ้น มีความคล้อยตามผู้ชักชวนและเปิดรับนวัตกรรมในที่สุด

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยการบูรณาการการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ และประชาชน โดยนำการสื่อสารมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุดระยะยาวได้ ยุทธศาสตร์ให้ความสำคัญกับการสื่อสารที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่ง

เป็นแนวความคิดใหม่ที่มีรากฐานมาจากแนวคิดของระบอบประชาธิปไตย เป็นกระแสนิยมความคิดที่ทำให้ผู้คนในสังคมตระหนักดีว่า การดำเนินกิจการใด ๆ ก็ตามผู้ที่ได้รับผลกระทบและมีส่วนได้เสียควรเป็นผู้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะความคิด การปฏิบัติงานประชาสัมพันธ์ในยุคปัจจุบันจึงต้องประยุกต์แนวคิดให้ตอบรับกับแนวคิดประชาธิปไตย โดยต้องสร้างกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนอันเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงาน และเป็นส่วนสำคัญของแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนกลุ่มที่มีส่วนได้เสียและได้รับผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ดังนั้น การพัฒนาจึงเริ่มจากความต้องการของชุมชนแทนความต้องการของหน่วยงานภาครัฐ

จะเห็นได้ว่า การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากรูปแบบและแนวคิดการสื่อสารในกระบวนการพัฒนาแบบทางเลือกที่เน้นการกระจายอำนาจการสื่อสารไปสู่ชุมชน

### การจัดการขยะชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย การวางแผนจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยที่ จะต้องส่งเข้าไปทำลายด้วยระบบต่าง ๆ ให้น้อยที่สุด สามารถนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ทั้งในส่วนของ การใช้ซ้ำและแปรรูปเพื่อใช้ใหม่ (reuse & recycle) รวมถึงการกำจัดที่ได้ผลพลอยได้ เช่น ปุ๋ยหมัก หรือ พลังงาน โดยสรุปวิธีการดำเนินการตามแนวทางของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังนี้คือ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2552)

ขยะชุมชนที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะจากการดำเนินชีวิต ประจำวันนั้นจำเป็นต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่กระบวนการเกิดขยะที่แหล่งกำเนิด ไปจนถึงการนำไปกำจัดหรือทำลายยังสถานที่ฝังกลบ ทั้งนี้รายละเอียดขั้นตอนวิธีการกำจัดขยะชุมชน มี 6 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การลดและการคัดแยก ณ แหล่งกำเนิดการดำเนินการกับขยะมูล

ฝอยที่เกิดขึ้นจากแหล่งกำเนิดต่างๆ อันได้แก่ บ้านเรือน อาคาร สำนักงาน สถานศึกษา ห้างร้าน ตลอดจนสถานที่สาธารณะทั่วไป เพื่อรอการเก็บขน การรวบรวม และการนำไปกำจัดทำลายจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ซึ่งในการดำเนินการกับขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิดเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านเรือนหรืออาคารสถานที่ต่างๆ โดยมีหลักการในการจัดการแบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ การลดขยะ ณ แหล่งกำเนิด (Source reduction) เพื่อให้มีปริมาณขยะที่ต้องนำไปกำจัดหรือทำลายให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ และการคัดแยกขยะ (Waste separation) ซึ่งถือเป็นมาตรการสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้การจัดการขยะในขั้นตอนต่อ ๆ ไปเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) การเก็บรวบรวม การเก็บขนขยะมูลฝอยที่ถูกทิ้งไว้ในภาชนะรองรับขยะซึ่งวางไว้ตามสถานที่ต่างๆอันได้แก่ บริเวณที่พักอาศัย สถาบันการศึกษา ตลาดสด ป้ายรถโดยสารประจำทาง และสวนสาธารณะ ฯลฯ เพื่อนำมารวบรวมไว้ยังจุดพักขยะก่อน แล้วจึงทำการขนถ่ายใส่รถเก็บขยะ เพื่อที่จะขนส่งต่อไปยังสถานที่ฝังกลบ สำหรับขยะที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีก แต่หากเป็นขยะรีไซเคิลที่ได้มีการคัดแยกไว้ในภาชนะรองรับขยะตามที่กล่าวมาแล้ว ขยะเหล่านี้ก็จะถูกรวบรวมและส่งไปแปรรูปเพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ต่อไป การเก็บรวบรวมขยะเป็นหน้าที่ตามบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบ ดังนั้นหน่วยงานดังกล่าวจะต้องมีการวางระบบและแบบแผนในการเก็บรวบรวมขยะที่เกิดขึ้นในแต่ละวันอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อมิให้มีขยะตกค้างอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ในปริมาณมากและนานเกินไป

3) การเก็บกัก ขยะมูลฝอยเมื่อถูกเก็บรวบรวมจากภาชนะรองรับที่อยู่ตามแหล่งกำเนิดต่าง ๆ แล้วก็จะถูก ขนถ่ายโดยรถเก็บขนขยะเพื่อนำไปกำจัดทำลายยังสถานที่ฝังกลบให้เร็วที่สุดเพื่อป้องกันการเน่าเหม็นของขยะ รวมทั้งเพื่อให้มีขยะตกค้างอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ให้น้อยที่สุดด้วย ดังนั้นขยะมูลฝอยเหล่านี้จึงไม่จำเป็นต้องมีการเก็บกัก ณ จุดใดจุดหนึ่งก่อนนำไปกำจัดหรือทำลาย ยกเว้นในส่วนของขยะอันตรายหรือของเสียอันตรายต่าง ๆ เท่านั้น

จะต้องทำการเก็บกักให้มีจำนวนมากพอ ก่อนส่งไปกำจัดอย่างถูกวิธีและปลอดภัย

4) การขนส่ง การนำขยะมูลฝอยที่เก็บรวบรวมจากแหล่งกำเนิดต่างๆ ภายในชุมชนถ่ายไปยังสถานที่ฝังกลบซึ่งตั้งห่างออกไปไกลจากชุมชนหรืออาจเป็นการขนถ่ายขยะไปสู่ขบวนการแปรสภาพเพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่อีก ในการขนส่งขยะมูลฝอยไปยังสถานที่ฝังกลบนั้นจะเกิดขึ้นภายหลังการดำเนินการรวบรวมขยะภายในชุมชนเสร็จสิ้นแล้ว โดยระยะเวลาที่ใช้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับระยะทางระหว่าง ชุมชนไปยังที่ตั้งของสถานที่ฝังกลบ ซึ่งมีผลต่อจำนวนเที่ยวของการขนส่งขยะในแต่ละวันด้วย

5) การแปรสภาพ วิธีการที่จะทำให้ขยะมูลฝอยที่เก็บรวบรวมจากชุมชนอยู่ในสภาพที่เกิดความสะดวกต่อการ เก็บขนไปกำจัดทำลายหรือนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการแปรสภาพขยะจะมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการดังนี้ คือ 1) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการขยะโดยการอัดขยะให้เป็นก้อน หรือเป็นก้อน ๆ ซึ่งจะช่วยลดพื้นที่ในการเก็บขนขยะ และลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งไปยังสถานที่ฝังกลบให้น้อยลง 2) เพื่อนำวัสดุที่ใช้แล้วกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่อีก 3) เพื่อนำผลผลิตที่เกิดจากกระบวนการ แปรสภาพมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น เมื่อทำการแปรสภาพขยะด้วยการย่อยสลายทางชีวภาพแล้วก็ได้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยอินทรีย์มาใช้ในการเพาะปลูก หรือทำการย่อยสลายขยะทางชีวภาพ เพื่อให้ได้ก๊าซมีเทนมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในด้านต่างๆ เช่น การหุงต้ม การปั่นกระแสไฟฟ้า เป็นต้น

6) การกำจัดหรือทำลาย (disposal) ถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการจัดการเกี่ยวกับขยะมูลฝอย

จากขั้นตอนการจัดการขยะชุมชน เห็นได้ว่าการจัดการขยะชุมชนอย่างเป็นระบบ จะต้องเริ่มตั้งแต่กระบวนการเกิดขยะที่แหล่งกำเนิด ไปจนถึงการนำไปกำจัดหรือทำลายยังสถานที่ฝังกลบ

## ประเภทของขยะชุมชน

ขยะหรือมูลฝอย (Solid waste) คือ เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า เศษวัตถุ วัสดุพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร แก้ว มูลสัตว์ ขากสัตว์หรือสิ่งอื่นใด ที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด หมายความว่ารวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ มูลฝอยที่เป็นพิษ หรืออันตรายจากชุมชนหรือคร้วเรือน ยกเว้นวัสดุที่ไม่ใช่แล้วของโรงงาน

แบ่งของขยะชุมชนตามลักษณะทางกายภาพได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ (กรมควบคุมมลพิษ บ, 2561)

1. ขยะทั่วไป (General waste) หรือ มูลฝอยทั่วไป คือขยะประเภทอื่นนอกเหนือจาก ขยะย่อยสลาย ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย มีลักษณะที่ย่อยสลายยากและไม่คุ้มค่าสำหรับการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เช่น ห่อพลาสติกใสขนม วัสดุพลาสติกบรรจุผงซักฟอก พลาสติกห่อลูกอม ซองบะหมี่ กิ่งสำเร็จรูป วัสดุพลาสติกเป็นเศษอาหาร โฟมเป็นอาหาร พอลิเอทิลีนอาหาร เป็นต้น สำหรับขยะทั่วไปนี้ เป็นขยะที่มีปริมาณใกล้เคียงกับขยะอันตราย กล่าวคือ จะพบประมาณ 3% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ

2. ขยะอันตราย (Hazardous waste) หรือมูลฝอยอันตราย คือ ขยะที่มีองค์ประกอบหรือ ปนเปื้อนวัตถุอันตรายชนิดต่างๆ ซึ่งได้แก่ วัตถุระเบิด วัตถุไวไฟ วัตถุออกซิไดซ์ วัตถุมีพิษ วัตถุที่ทำให้เกิดโรค วัตถุที่กัดกร่อน วัตถุที่ก่อให้เกิดการคายเคืองวัตถุอย่างอื่นไม่ว่าจะเป็นเคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใดที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์สินหรือสิ่งแวดล้อม เช่น ถ่านไฟฉาย หลอดฟลูออเรสเซนต์ แบตเตอรี่โทรศัพท์เคลื่อนที่ ภาชนะ บรรจุสารกำจัดศัตรูพืช กระจกสเปรย์บรรจุสีหรือสารเคมี เป็นต้น ขยะอันตรายนี้เป็นขยะที่มักจะพบได้น้อยที่สุด กล่าวคือพบประมาณเพียง 3% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ

3. ขยะย่อยสลาย (Compostable waste) หรือ มูลฝอยย่อยสลาย คือ ขยะที่เน่าเสีย และย่อยสลายได้เร็ว สามารถนำมาหมักทำปุ๋ยได้ เช่น เศษผัก เปลือกผลไม้ เศษอาหาร ใบไม้ เศษเนื้อสัตว์ เป็นต้น แต่จะไม่รวมถึงซาก

หรือเศษของพืช ผัก ผลไม้ หรือสัตว์ที่เกิดจากการทดลองในห้องปฏิบัติการ โดยที่ขยะย่อยสลายนี้เป็นขยะที่พบมากที่สุด คือ พบมากถึง 64% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ

4. ขยะรีไซเคิล (Recyclable waste) หรือ มูลฝอยที่ยังใช้ได้ คือ ของเสียบรรจุภัณฑ์หรือวัสดุเหลือใช้ ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เช่น แก้ว กระดาษ เศษพลาสติก กล่องเครื่องดื่ม แบบ UHT กระป๋องเครื่องดื่ม เศษโลหะ อะลูมิเนียม ยางรถยนต์ เป็นต้น สำหรับขยะรีไซเคิลนี้เป็นขยะ ที่พบมากเป็นอันดับที่สองในกองขยะ กล่าวคือ พบประมาณ 30% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ขยะย่อยสลายนี้เป็นขยะที่พบมากที่สุด คือ พบมากถึง 64% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ ขยะรีไซเคิลเป็นขยะที่พบมากเป็นอันดับที่สองในกองขยะ กล่าวคือ พบประมาณ 30% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ และขยะทั่วไปเป็นขยะที่มีปริมาณใกล้เคียงกับขยะอันตราย กล่าวคือ จะพบประมาณ 3% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ

### ผลกระทบของขยะชุมชนต่อสภาพสิ่งแวดล้อม

1. เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลง และพาหะของโรค ขยะ เศษวัสดุของเสีย มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น ขณะ เนื่องจากการขยายตัวของเมือง การพัฒนาเทคโนโลยี เพื่ออำนวยความสะดวกสบาย การอยู่อาศัย อย่างหนาแน่น หากใช้วิธีกำจัดที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดปัญหาตามมา เนื่องจากเชื้อจุลินทรีย์ที่ปนเปื้อนมากับขยะมูลฝอยมีโอกาที่จะขยายพันธุ์เพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้นได้ เพราะขยะมูลฝอยมีทั้งความชื้น และสารอินทรีย์ที่จุลินทรีย์ใช้เป็นอาหารขยะพวกอินทรีย์สารที่ทิ้งค้างไว้จะเกิดการเน่าเปื่อยกลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงวัน นอกจากนั้นพวกขยะที่ปล่อยทิ้งไว้นาน ๆ จะเป็นที่อยู่อาศัยของหนูโดยหนูจะเข้ามาทำรังขยายพันธุ์ เพราะมีทั้งอาหารและที่หลบซ่อน

2. เป็นบ่อเกิดของโรคเนื่องจากการเก็บรวบรวม และการกำจัดขยะ

มูลฝอยไม่ดีหรือปล่อยปละละเลยทำให้มีขยะมูลฝอยเหลือทิ้งค้างไว้ในชุมชน จะเป็นบ่อเกิดของเชื้อโรคต่าง ๆ เช่น ตับอักเสบบ เชื้อไทฟอยด์ ฯลฯ เป็นแหล่งกำเนิดและอาหารของสัตว์ต่าง ๆ ที่เป็นพาหะนำโรคมารสู่คน เช่น แมลงวัน หนู และแมลงสาบ เป็นต้น

3. ก่อให้เกิดความรำคาญ ขยะมูลฝอยถ้ามีการเก็บรวบรวมได้ไม่หมด ก็จะเป็นกลิ่นรบกวนกระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน นอกจากนั้นฝุ่นละอองที่เกิดจากการเก็บรวบรวมการขนถ่าย และการกำจัดขยะก็ยังคงเป็นเหตุรำคาญที่มักจะได้รับกรร้องเรียนจากประชาชนในชุมชนอยู่เสมอ

4. ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ขยะมูลฝอยเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดมลพิษของน้ำ มลพิษ ของดิน และมลพิษของอากาศ เนื่องจากขยะส่วนที่ขาดการเก็บรวบรวม หรือไม่นำมากำจัดให้ถูกวิธี ปล่อยทิ้ง ค้างไว้ในพื้นที่ของชุมชน เมื่อมีฝนตกลงมาจะไหลชะนำความสกปรก เชื้อโรค สารพิษจากขยะไหลลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้แหล่งน้ำเกิดเน่าเสียได้ และนอกจากนี้ขยะมูลฝอยยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพดิน ซึ่งจะมีมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของขยะมูลฝอย ถ้าขยะมีซากถ่านไฟฉาย ซากแบตเตอรี่ ซากหลอดฟลูออเรสเซนต์ มากจะส่งผลกระทบต่อปริมาณโลหะหนักพวกปรอท แคดเมียม ตะกั่ว ในดินมาก ซึ่งจะส่งผลเสียต่อระบบนิเวศในดิน และสารอินทรีย์ในขยะมูลฝอยเมื่อมีการย่อยสลาย จะทำให้เกิดสภาพความเป็นกรดในดิน และเมื่อฝนตกมาชะกองขยะมูลฝอยจะทำให้ น้ำเสียจากกองขยะมูลฝอยไหลปนเปื้อนดินบริเวณรอบ ๆ ทำให้เกิดมลพิษของดินได้การปนเปื้อนของดิน ยังเกิดจากการนำมูลฝอยไปฝังกลบ หรือการนำไปทิ้งไม่ถูกวิธีทำให้ของเสียอันตรายปนเปื้อนในดิน ถ้ามีการเผาขยะมูลฝอยกลางแจ้งทำให้เกิดควันมีสารพิษทำให้คุณภาพของอากาศเสีย ส่วนมลพิษทางอากาศจากขยะมูลฝอยนั้น อาจเกิดขึ้นได้ทั้งจากมลสารที่มีอยู่ในขยะ และพวกแก๊สหรือไอระเหย ที่สำคัญก็คือ กลิ่นเหม็นที่เกิดจากการเน่าเปื่อย และสลายตัวของอินทรีย์สารเป็นส่วนใหญ่

5. ทำให้เกิดการเสี่ยงต่อสุขภาพ ขยะมูลฝอยที่ทิ้งและรวบรวมโดยขาดประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขยะมูลฝอยพวกของเสียอันตราย ถ้าขาดการจัดการที่เหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ ของประชาชนได้

ง่าย เช่น โรคทางเดินอาหารที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรียที่มีแมลงวันเป็นพาหะหรือได้รับสารพิษ ที่มากับของเสียอันตราย

6. เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจ ขยะมูลฝอยปริมาณมาก ๆ ย่อมต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดการเพื่อให้ได้ประสิทธิภาพ นอกจากนี้ผลกระทบจากขยะมูลฝอยไม่ว่าจะเป็นน้ำเสีย อากาศเสียดินปนเปื้อนสารพิษสิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ

7. ทำให้ขาดความสวยงาม การเก็บหรือขน และกำจัดที่ดีจะช่วยให้ชุมชนเกิดความสวยงาม มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยแสดงถึงความเจริญ และวัฒนธรรมของชุมชน ถ้าหากเก็บหรือขน และกำจัดไม่ดี ย่อมก่อให้เกิดความไม่สวยงาม และความไม่เป็นระเบียบ ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

จากข้อมูลข้างต้น ขยะมูลฝอยนั้น นับวันจะเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนของประชากร ถ้าหากไม่มีการกำจัดขยะมูลฝอยให้ถูกต้อง และเหมาะสมแล้ว ปัญหาความสกปรกต่างๆ ที่เกิดจากขยะมูลฝอย จะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ถ้ามองกันอย่างผิวเผินแล้ว ขยะมูลฝอยนั้นไม่ได้มีผลกระทบต่อมนุษย์มากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อมนุษย์ ยังอยู่ในขั้นที่ไม่รุนแรงมากนัก ผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงไม่ชัดเจนเท่าไร แต่ในความเป็นจริงแล้ว ขยะมูลฝอยจะก่อให้เกิดปัญหาต่อสภาพแวดล้อมเป็นอย่างมาก และจะมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ด้วย ทั้งโดยตรง และทางอ้อม

### สุขภาพหลักการ 3R

หลักการ 3R เพื่อจัดการขยะชุมชนที่เกิดขึ้นได้ดังนี้ (กรมควบคุมมลพิษ, 2560)

1) ใช้น้อยหรือลดการใช้ (Reduce: R แรก) หมายถึง การลดปริมาณการใช้ลง โดยใช้เท่าที่จำเป็นหลีกเลี่ยงการใช้อย่างฟุ่มเฟือยเพื่อลดการสูญเสีย และลดปริมาณขยะมูลฝอยให้มากที่สุด เช่น การใช้ตะกร้าหรือถุงผ้าในการจับจ่ายซื้อของ เพื่อลดปริมาณพลาสติกและโฟม ซึ่งกำจัดยากการใช้แก้วส่วนตัวแทนการใช้แก้วครั้งเดียวแล้วทิ้ง การใช้ปันโตหรือกล่องใส่อาหารเพื่อลดขยะโฟมซึ่งย่อยสลายยาก เป็นต้น

2) ใช้ซ้ำ (Reuse: R ที่สอง) หมายถึง การนำ ของเสียบรรจุภัณฑ์หรือวัสดุเหลือใช้ กลับมาใช้ใหม่โดยไม่ผ่านกระบวนการแปรรูปหรือแปรสภาพ เช่น การใช้กระดาษสองหน้า การใช้ถ่านไฟฉายแบบชาร์จใหม่ได้ การใช้สินค้ามือสอง เป็นต้น

3) ใช้แปรรูป หรือ แปรรูปใช้ใหม่ หรือรีไซเคิล (Recycle: R ที่สาม) หมายถึง การนำ ขยะรีไซเคิลของเสียบรรจุภัณฑ์หรือวัสดุเหลือใช้มาแปรรูปเป็นวัตถุดิบใน กระบวนการผลิต หรือเพื่อผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น การนำ กระป๋องอะลูมิเนียม มาหลอมเป็นขาเทียม การนำกล่องเครื่องดื่มยูเอชทีมาแปรรูปเป็นลังคากา การนำ กระดาษมาแปรรูปเป็นกล่องทิชชู การนำขวดพลาสติกใส (PET) มาแปรรูปเป็นเสื้อ เป็นต้น

ดังนั้น การนำหลักการ 3R เพื่อจัดการขยะชุมชน ได้แก่ Reduce, Reuse และ Recycle เป็นหลักการที่เหมาะสมเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

## บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชน จะเห็นว่าปัญหาขยะชุมชนที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งสามารถแบ่งขยะชุมชนได้ตามประเภท ดังนี้ได้แก่ ขยะทั่วไปขยะอันตราย ขยะย่อยสลาย และขยะรีไซเคิล ขยะชุมชนเหล่านี้มีการจัดการทั้งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการซึ่งถ้าพื้นที่ใดมีการจัดการไม่ถูกต้องจะทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การนำหลักการ 3R เพื่อจัดการขยะชุมชน ได้แก่ Reduce, Reuse และ Recycle เป็นหลักการที่เหมาะสมเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเข้ามาพัฒนาชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนช่วยเหลือระหว่างกัน ด้วยจิตใจและอารมณ์ของแต่ละบุคคลในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อส่วนรวมในการบริหารจัดการ

## บรรณานุกรม

- กรมควบคุมมลพิษ. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2563). รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2562, หน้า 10-15.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2561). คู่มือแนวปฏิบัติการลดและการคัดแยกขยะมูลฝอยในหน่วยงานรัฐภายใต้แนวคิดทำความดีด้วยหัวใจลดภัยสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ, หน้า 6-14
- กรมควบคุมมลพิษ (2561). สรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทยปี 2561. กรุงเทพฯ, หน้า 35
- กรมควบคุมมลพิษ. (2560). คู่มือปฏิบัติ 3 ใช้ (3R) เพื่อจัดการชุมชน. กรุงเทพมหานคร, หน้า 2-4
- ปิยชาติ ศิลปะสุวรรณ. (2557). ขยะมูลฝอยชุมชนปัญหาใหญ่ที่ประเทศกำลังเผชิญ. สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.บทความวิชาการ. 4(7)
- สำนักสิ่งแวดล้อมกรุงเทพมหานคร. (2556). คู่มือแนวทางจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: มาตาการพิมพ์.,
- ความสำคัญของการสื่อสาร และการมีส่วนร่วม. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก :<http://aritbooks.nrru.ac.th/uploadfiles/books/2-2018-08-30-08-38-40.pdf>
- การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก:<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/HUSO/article/view/32227>
- การจัดการชุมชน. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก:  
[http://pcd.go.th/info\\_serv/waste\\_garbage.html](http://pcd.go.th/info_serv/waste_garbage.html)
- สุขภาพหลักการ 3R. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก:  
<http://infofile.pcd.go.th/law/DraftStrategic3R.pdf?CFID=2568246&CFTOKEN=97557745>
- ประเภทของขยะชุมชน. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก:  
<http://www.ladbuakhaw.go.th/site/attachments/article/21>